

Al die 'lieve' vogeltjes

Alarm, afweer en agressie in de vogelwereld

Paniek in onze achtertuin: alles gaat de lucht in! Turkse Tortels vliegen kriskras rond, Kauwen vormen een warrige groep en Spreeuwen ballen samen. De Huismussen verdwijnen in de klimop. En dan is alle commotie weer voorbij. Toch blijven de Eksters onrustig roepen. Het lijkt me geen reactie op een Sperwer of Havik, daarvoor duurde alles te kort. Maar wat dan wel? Een passerende uil was een optie. Of een met prooi in een boom neergestreken Buizerd. Maar dan zoeken de Eksters en Kauwen de confrontatie.

Dan opeens wordt alles duidelijk: uit een van de aangrenzende tuinen schiet een Valkparkiet omhoog.*) De Eksters vormen er een lange sleep achteraan. Kauwtjes en Spreeuwen verspreiden zich en de rest zoekt zijn voedselbron weer op. De rust is weergekeerd.

Wie geregeld in het veld van de natuur geniet, kent die momenten wel, dat 'alles' opeens de lucht in schiet. In de broedtijd vaak paarsgewijs, daarbuiten in grote 'wolken'. Niet altijd is de aanleiding duidelijk. Maar wie oplet, kan vaak de oorzaak terugvinden: een laag langs zeilende Kiekendief, een hoge Slechtvalk, een snel naderende Havik. Als ook ganzen op de wieken gaan, zou het zelfs kunnen gaan om een Zeearend! Al ben ik ook meermalen getuige geweest van een komische vergissing. Een Blauwe Reiger lijkt bij tegenlicht misschien ook wel op zo'n gevaarlijke rover. En met een aanvliegende Ooievaar weten vogels soms ook geen raad. Door de enorme, gevingerde vleugels op het verkeerde been gezet?

In de dorpse of stedelijke omgeving valt de oorsprong van alle onrust vaak moeilijker te achterhalen. Maar voor wie blijft opletten, zijn er vaak wel aanwijzingen. Zwarte Kraaien slaan maar zelden alarm voor een Torenavalk of Sperwer. Maar als deze zwartjassen een Havik ontwaren, zijn de rapen 'gaarr!' Niet zelden gaan ze met enkele exemplaren vol in de aanval. Waarbij ze voldoende afstand bewaren, maar toch!

Kauwtjes raken wel opgewonden bij het naderen van een Sperwer. Ze vormen een groep en roepen reeksen korte kreetjes. In een grote boog benaderen ze de oorzaak van hun opwinding. Door zo'n zwerm te volgen, kun je de roofvogel nogal eens in beeld krijgen.

Ook Spreeuwen reageren met hoge, schelle kreten en vormen een vliegende 'bal'. Hoe dichtter de Sperwer, valk of grotere rover nadert, hoe compacter de groep wordt.

Als ze de kans krijgen, proberen ze met hun zwerm de vogel dwars te zitten: door hem te 'mobben' brengen ze hem in verwarring en bezweren daarmee het gevaar voor hun eigen soort. Zodra de dreiging zich verwijderd, valt de groep uiteen. Eksters reageren nauwelijks op een Buizerd, Boom- of Torenavalk. Hooguit kiezen ze een hoge uitkijkpost om vanaf die plek het hele gebeuren te volgen. Maar bij nadering van een Havik, Sperwer of Slechtvalk is de reactie totaal anders. Opgewonden, met scherpe tweedelige kreten, alarmeren ze elkaar vanaf een schoorsteen of boomtop. Komt de predator echt dichtbij, dan schieten ze weg in de dekking van een groene struik of conifeer. Houtduiven vliegen vaak in een warrige waaier weg van het gevaar of 'bevrozen' op de plek waar ze zitten. Zo'n stilzittende duif verraadt - evenals een Ekster op een hoge post - met zijn kijkrichting van welke kant het gevaar nadert.

Koolmees

Foto: Roelof Molenaar

Op Gaaien reageren vooral de kleinere vogels: een hoge kreet van Kool- of Pimpelmees, Merels slaan alarm, Spreeuwen en Huismussen ook, maar dan in koor. Huismussen hebben zelfs een apart codewoord voor Gaaien: een lage reeks 'bzrr'-achtige geluidjes. Verstoppen mussen zich als er een roofvogelalarm geldt, bij een Gaai gaan ze juist opgewonden rondfladderen. Nestelende Merels gaan vaak over tot de aanval. Dat doen ze overigens ook bij een kat die te dicht bij het nest komt. Maar ook verderop in het jaar kun je Merels zonder zichtbare aanleiding een Kauw of Kokmeeuw de stuipen op het lijf zien jagen. Die verdedigingsdrang misten in 2002 de Merels in onze klimop.

Vanaf februari puzzelde ik op de herkomst van gaaiachtige klok- en mauwgeluiden die werden afgewisseld met de volle fluittonen als van een Beo. Pas na weken ontdekte ik een rondzwerfende Witwangbuulbuul. Deze escape wist zich goed in leven te houden. Als een nogal verborgen levend 'mereltje' met koolmeeswangen viel hij vooral op door zijn vroege ochtendzang. Op zijn gaaiachtige vliegstyl reageerde geen vogel. Toch vrat deze vreemdeling de eieren uit 'ons' merelnest.

Terug naar de verdedigingsdrang van vogels tegenover ongewenste passanten. Het broedseizoen levert een overvloed aan voorbeelden: vechtende Merels en Houtduiven die elkaar territoriumgrond betwisten. Bergeenden die hun jongen afschermen door zelfs jonge Meerkoeten aan te vallen. Kieviten die vol in de aanval gaan als de hond van boer Jansen de wei betreedt. Vogelwachters kennen de agressie van broedende sterns. Maar voorbeelden van dit soort gedrag zijn het hele jaar door te zien. Neem het gedrag van ons lieve Roodborstje op de voedertafel! Of een Koolmees op de vetbol die soortgenoten van zich af blaast. Toch is ook het ontbreken van afweer even opvallend: wat maakt dat eierrovers als de Ekster zo weinig reactie uitlokken? Zelf kunnen ze er wat

van! Ooit redde ik een jonge Gaai uit de snavels van vijf erop hakkende Eksters.

Een waar staaltje van eksterlef zag ik onlangs. In een boom ging een aantal van deze zwart-witte knapen flink tekeer. Een uil of eekhoorn? Nee, er vloog een sperwervrouwtje de boom uit, gemobd door drie meevliegende Eksters. Spreeuwen, Kokmeeuwen, Kauwtjes en duiven, van alles 'wolkte' omhoog. Een van de Eksters zette de achtervolging door en pikte tot driemaal toe raak in het onderlijf van de roofvogel. Misschien om deze een prooi afhandig te maken? Niks daarvan, want die prooi was er niet. Met letterlijk hangende pootjes maakte de vogel dat ze wegwam. Tot tevredenheid van de Eksters, die prompt begonnen te kibbelen over elkaars gebiedsgrenzen. Genoeg geschreven. Buiten is het grijs. Eksters geven schelle kreten. Spreeuwen fladderen omhoog. Een Turkse Turtel duikt ineen op het dak. Dan suist het diertje omlaag. Net op tijd: een felle Havik duikt rakelings over de dakpannen, ritselt even met zijn staart door mijn (inmiddels kale) vijgenboom en hijgt kort uit op de dakgoot van mijn buurman. Nog lang nadat hij doorvliegt, blijft de vogelwereld alert en schrikkerig. Ik blijf opletten. Wie weet, valt er nog iets aardigs te beleven. Vreedzaam of vol agressie: met vogels weet je het maar nooit!

Carel de Vink

*)Het zou interessant zijn om in de Vechtstreek eens op te letten of de daar algemeen wordende Halsbandparkieten een soortgelijke reactie teweeg brengen.

